

Alasters Reinoldss

SAVĒRPŠANĀS

NO ANĢĻU VALODAS TULKOJUSI
SANTA ANDERSONE

UDK 821.111-311.9

Re376

Alastair Reynolds

EVERSION

Copyright © 2022 by Dendrocopos Ltd

All rights reserved

Translation copyright © 2025

Šis ir daiļliteratūras darbs. Visas personas, organizācijas un notikumi, kas aprakstīti šai romānā, ir autora iztēles auglis.

Visas šī darba tiesības ir aizsargātas. Izdevumu reproducēt, kopēt vai citādi pavairot un izplatīt ir aizliegts bez apgāda rakstiskas atļaujas.

Izdevniecība *Prometejs*

SIA Prometejs AB, Tilta ielā 20

www.prometejs.lv

No angļu valodas tulkojusi *Santa Andersone*

Redaktore *Kristīne Zute*

Korektore *Anna Fridenbergā*

Mākslinieks *Artūrs Bērziņš*

© Tulkojums latviešu valodā, izdevniecība *Prometejs*, 2025

ISBN 978-9934-553-95-0

Grāmata iespiesta SIA *Jelgavas tipogrāfija*

Ārst, dziedini pats sevi!
– *Lūkas ev. 4:23*

PIRMĀ NODAĻA

No murga mani izglāba soļu troksnis. Tas steidzīgi tuvojās — uz vecajiem, čikstošajiem grīdas dēļiem dunēja cietas zoles. Pamodos sākumpis pie sava rakstāmgalda ar seju uz manuskripta lappusēm. Pacēlu galvu un izberzēju salīpušos acu plakstiņus. Pieres spiediena viegli deformēts, manā priekšā uz galda gulēja pensnejs. Iztaisnoju to, uzliku uz deguna un uzšļakstīju sejai ūdeni no aizkorķējamās māla pudeles.

Soļi apklusā. Aiz durvīm atskanēja klauvējiens, kam nekavējoties sekoja troksnis, ar kādu tās tiek atvērtas.

“Ienāc, Mortlok,” sacīju un pagriezos krēslā, izlikdamies, ka esmu iztraucēts kādā nesvarīgā darbā.

Garais, salīkušais matrozis pielieca galvu un plecus, lai ienāktu kajītē ar zemajiem griestiem.

“Kā jūs zinājāt, ka tas esmu es, dakteri Koud?”

“Tev ir sava maniere, Mortlok,” laipni teicu. “Katram tāda ir, un tavējo esmu ielāgojis. Domāju, ja nenogrimsim, itin drīz atpazīšu ikviena soļus uz šī kuģa.” Uzkrītoši nosusināju manuskriptu, lai gan pēdējie uzrakstītie vārdi bija sausi jau vairākas stundas. Grasījos aizvērt ādas vākus, kad skatiens aizķērās pie mazās gravētās šņaucamdozītes,

kas atvērtā stāvēja uz galda, atklājot skatienam savu saturu. Mani caurstrāvoja salts šausmu vilnis. “Kā tavam zobam?” nedaudz par steidzīgu jautāju.

Mortloks pavilka uz leju šalli un skāra vaigu. Tas joprojām bija nedaudz pietūcis, tomēr ne vairs tik iekaisis kā pirms četrām dienām, kad biju likvidējis sastrutojumu.

“Daudz labāk, dakter, liels paldies!”

“Pagriezies. Ļauj, aplūkošu no profila.”

Mortloks darija, kā likts, dāvādams man dažas vērtīgas sekundes, lai dozīti aši noglabātu atvilktnē. “Jā,” teicu un pamāju ar galvu. “Jā, ļoti apmierinoši. Turpini lietot tinktūru, ko iedevu, un tuvāko dienu laikā tev kļūs jūtami labāk.” Pār acenēm palūkojos uz viņu. “Tava sabiedrība šeit ir vienmēr laipni gaidīta, Mortlok. Bet vai vēlējies apspriest vēl ko, izņemot zobu?”

“Runa ir par pulkvedi, ser. Viņš uz klāja sasita galvu. Viņš bija bez samaņas, bet tagad ir atgriezies pie mums, tomēr kaujas, knosās un lamājas tai savā dzimtajā mēlē...”

“Šķiet, to sauc par spāņu valodu. Vai vismaz kādu Jaunspānijai raksturīgu tās paveidu.” Nedaudz atslābu, jo rādījās, ka Mortloks nebija ievērojis ne šņaucamdozi, ne tās pēkšņo pazušānu. “Kāds bija šī ievainojuma veids?”

“Viņš tā labi stipri dabūja ar bomi pa galvu un uzreiz bija gar zemi kā nopļauts.” Mortloks ar roku izteiksmīgi demonstrēja kritienu. “Meklējot to spraugu klintīs, mēs mainījām kursu, un pulkvedis trāpījās neriktīgā vietā, kad pārtrūka viena virve. Bija sava tiesa asiņu, bet viņa galva nebija mīksta kā ielauzta, tāpēc nospriedām, ka šim viss būs labi, ja apsēdināsim un iedosim kādu malku ruma, ser...”

Nodrebinājos, iedomājoties, kā nabaga cilvēka ievainojumu apčamda un baksta vīri, kas droši vien neprot pat lasīt, kur nu vēl kompetenti noteikt diagnozi. “Mortlok, tūlīt pat atvediet viņu pie manis.”

“Kā jums šķiet, kas viņam kaiš?”

“Neuzdrošinos minēt. Bet, ja viņš ir guvis galvas traumu, pat neielaužot galvaskausu, iespējams paaugstināts spiediens uz galvas smadzenēm.” Zem galda pasniedzos pēc vienas no vairākām elegantajām kastēm, ko biju paņēmis līdzi. “Pasteidzies, Mortlok!” Turpināju, mundri pacēlis balsi. “Un esi tik laipns un nodod Mērgatroida kungam vai pašam kapteinim van Vugtam ziņu, ka būtu ārkārtīgi vēlams, lai turpmākās pusstundas laikā kuģis saglabātu nemainīgu virzienu.”

“Dakter, ja tas kavēs mūsu meklējumus, priekšnieks var sākt purpināt.”

Drūmi pamāju. “Neapšaubāmi. Bet es viņam atgādināšu, ka mans uzdevums ir izglābt viņa apsardzes vīru.”

Soļiem attālinoties, Mortloks aizgāja. Brīdi sēdēju nekustīgi, mēģināju savākties un ironiski apcerēju, kā biju paslēpis vienu skaistu kastīti, lai tās vietā izvilktu otru. Abas bija smalki darinājumi, abas savā ziņā neatņemama mana darba sastāvdaļa. Dozītē, kuru paslēpu, glabājās opija pulveris, ko lietoju nolūkā notrulināt maņas līdz bezsapņu aizmirstības stāvoklim. Otrā atradās nevainojama franču ražojuma trepāns, bet līdz šim man nebija radies iemesls izmantot to pie dzīva pacienta.

Baidījos — nē, cerēju —, ka tas drīz mainīsies.

“Vai esi tam gatavs, Saivas?” skaļi sev jautāju. “Tavs pirmais īstais pārbaudījums šajā ceļā! Tavs patiesi pirmais īstais pārbaudījums!”

Atvēru trepāna ietvara vāku, iztēlodamies augstskolas eksaminatoru aizdomu pilnos skatienus sekojam katrai manai nepārlicinātajai kustībai. Melnā tērpti vīri stingrām sejām, vīri ar Londonas audzināšanu, grūtu ceļojumu un asiņainu sadursmju veterāni, vīri, kuri grieza un zāģēja tikpat nepiespiesti kā elpoja, vīri, kuriem sāpju kliedzieni bija vien profesijas muzikālais pavadījums. Kādu gan iedomu vadīts cerēju

kādreiz pievienoties viņu rindām? Biju rietumnieks bez pazīšanās — nabadzīgs provinces ķirurgs no Plimutas (bet ar kornvoliešu asinīm, par ko atgādināju visiem, kas bija ar mieru klausīties), četrdesmit četrus gadus vecs (līdz ar to sen pārsniedzis vecumu, kādā vairums ārstu dodas pirmajā jūrasbraucienā), nieka ķirurga palīgs (tomēr vienīgais jebkāda veida ārsts) uz piektās šķiras slūpes holandiešu kapteiņa vadībā. Kapteinis bija laipns cilvēks, bet viņa kuģis bija vecs, apkalpe nogurusi, provīzija liesa, savukārt mūsu frakts līguma nosacījumi — ārkārtīgi apšaubāmi.

Vai šādi es grasījos izcīnīt sev ceļu?

Spožās trepāna detaļas gaidīja, guldītas mikstās violeta filca iedobēs. Metālā bija gravējumi, rokturi veidoti no melnkoka. Tik skaists darinājums, tomēr radīts tik brutālam mērķim. Mani pirksti trīcot sniedzās pēc urbim līdzīgā instrumenta.

Apspiezdams kauna vilni, paņēmu šņaucamdozi un steidzīgi ieņēmu šķipsnu tās satura, lai nomierinātu nervus un izgaisinātu pēdējās murga atliekas. Šis paradums sāka kļūt pārāk ierasts, it sevišķi pēdējā laikā, kad devāmies arvien tālāk uz ziemeļiem gar Norvēģijas piekrasti. Kopš pacēlām enkuru Bergenā, bija kļuvis sliktāk un murgs atkārtojās arvien biežāk. Un tā, lai novērstu nelāgās izjūtas, arniecīgiem panākumiem biju sācis lietot arvien vairāk pulvera.

Pirms nonākšanas uz “Dēmetras” klāja tamlīdzīgus murgus netiku piedzīvojis. Taču nu sapņos taustījos pa slikti apgaismotu akmens gaiteni, tērpiēs apmetnī ar kapuci, maskā vai ķiverē, un mani kā spēlēs turēja šausminoša apjausma, ka pats esmu miris, esmu tikai ļengans līķis ar tukšiem acu dobumiem un miroņa smaidā atiežtiem zobiem. Nespēju saprast šī lietuvēna iemeslu, spriedu vienīgi to, ka, ilgas stundas atrodoties savā kajītē tikai grāmatu, tinktūru un ķirurga instrumentu sabiedrībā, mans prāts sācis neveselīgi koncentrēties uz plāno membrānu, kas šķir dzīvos no mirušajiem.

Mana vienīgā cerība bija mūsu ekspedīcijas neizdošanās vai, drīzāk jāsaka, — tās atcelšana. Kamēr mērojām nebeidzamas vienmuļas jūdzes gar Norvēģijas piekrasti, gaidot, kad skatam pavērsies kāda nojausma par objektu, kura eksistencei patiesi tic tikai viens cilvēks — un viņš ne tuvu nav saprātīgākais vai uzticamākais no mums —, kamēr gaiss kļuva arvien aukstāks, jūra skarbāka, ledus manāms arvien biežāk, krājumi saruka arvien plānāki, kuģis nolietojās, apkalpes noskaņojums pasliktinājās un drūmais holandietis arvien atklātāk izrādīja skepsi par mūsu izredzēm, varbūt mani varēja glābt griešanās mājup. Labi zināju, ka lolaju glēvu cerību. Tomēr, ticis jūrasslimības un dizentērijas nagos, nemaz nerunājot par citām jūrasbraucēja dzīves grūtībām, es būtu ar prieku sludinājis savu glēvulību visiem, kas gatavi klausīties.

Kad ievainotais pulkvedis tika nonests manā kajītē, jau atkal biju šņaucamdozi paslēpis. Šo minūšu laikā biju sagatavojis lielo galdu, noceļot no tā grāmatas, žurnālus un manuskripta lappuses, un biju parūpējies par to, lai pa tvērienam atrastos mani instrumenti un zāles. Pulkvedis Ramoss bija ievērojama uzbudinājuma stāvoklī, un vairākiem matrožiem nācās ievilkt viņu telpā ar varu, jo pat apjucis viņš bija lielāks un spēcīgāks par jebkuru citu. Lai noguldītu viņu uz galda, bija nepieciešami četri vīri, kas tikai ar pūlēm sasaistīja pulkvedi, kurš svaidījās un locījās kā liels zutis.

“Kad izrādīja agresiju, vai viņš bija neapbruņots?” jautāju Mortlokam, kurš bija viens no četriem asistentiem un vienīgais matrozis, kura vārdu zināju.

“Tur mums paveicās, dokter. Viņš allažīņ pucē to savu kramenīcu, un, kad gāzās bomis, vienā rokā turēja birsti, bet otrā — pistoli, tā nokrita zemē. Mērgatroida kungs pistoli paķēra, pirms tā tika aizskalota caur reliņiem, bet, ja viņš to nebūtu izdarījis, jūs no kāda no mums tagad ņemtu laukā lodi.”

“Tādā gadījumā pateiksimies arī par sīkām žēlastībām.”

Tā kā brūce bija pakausī, biju līcis nostiprināt pulkvedi pie galda ar seju lejup. Viņš bija pamatīgi asiņojis, tāpēc, sargoties nespīst kaulu, cik vien iespējams saudzīgi un pamatīgi notīrīju ievainojumu, līdz biju pārliecinājies, ka nopietna lūzuma nav. Apskati atvieglāja fakts, ka Ramosam diezgan kails ir ne vien pakausis, bet arī visa masīvā, laukakmenim līdzīgā galva. Uz tās joprojām auga paplāni mati, bet viņš katru rītu tos noskuva, atstādamas vienīgi bārdu un ūsas, ko kopa tikpat rūpīgi kā savus ieročus.

“Neizskatās nemaz tik slikti,” ieminējās Mortloks.

“Cik nu spēju noteikt, galvaskauss nav caursists vai ieplaisājis. Mūsu pulkvedis darināts no cieta materiāla. Tomēr sitiens satricinājis viņa smadzenes, radot pašreizējo uzbudinājumu. Visticamāk, galvaskauss uzkrājis spiediens — asins vai smadzeņu šķidrums —, un tas jāatbrīvo ar trepanācijas metodi.”

Mortloka skatiens aizslīdēja līdz smalkajam franču trepānam, kas gulēja atvērtajā kastē.

“Jūs viņu urbsiet ar to varžēdāju verķi?”

“Vienīgi tas viņu var glābt.” Uzlūkoju četrus vīrus, kas bija ieveduši pulkvedi. “Visticamāk, tas radīs viņam zināmu diskomfortu, un jums jābūt tam gataviem. Bet esmu pārliecināts, ka procedūra nostrādās, ja darbosimies ātri.” Pretodamies pensneja tendencei noslidēt līdz degungalam, pastūmu to augstāk. Atrotīju piedurknes, paņēmu trepānu un iekārtojos ērti un stabili, lai varētu veikt procedūru.

Bez brīdinājuma telpā iebrāzās Topoļska kungs un milēdija Kousiva. Pirmais izskatījās pēc melna mākoņa, otrā — pēc vīzijas dzeltenā. Pacēlu skatienu no sagatavošanās darbiem un samiegtām acīm uzlūkoju viņus caur atrisušu matu šķipsnu.

“Kas te notiek?” noprāsīja biežajās drānās tērptais Topoļskis, kas pēc atrašanās ārā uz klāja bija redzami izmircis un vēju appūsts.

“Neatliekamas palīdzības sniegšana, Topoļska kungs.”

“Dakteris urbs šim galvā!” Mortloks paskaidroja tik dedzīgi, it kā tikko būtu paaugstināts ķirurga palīga amatā. “Redz, smadzenes nevar paelpot, tāpēc tās saspiež viņa domas!”

“Cik izcils kopsavilkums,” salikusi plaukstas kopā ar pirkstu galiem, ierunājās milēdija Kousiva. “Cik saprotu, Mortloka kungs drīz rakstīs šīs procedūras rokasgrāmatu?”

Mortloks šaubīdamies paskatījās uz mani.

“Vai jaunā lēdija atkal ir sarkastiska, dakter?”

Līdzjūtīgi pamāju ar galvu matrozim, kurš bija sasprindzis līdz pēdējam, lai noturētu Ramosu nekustīgu. “Nepievērs viņai uzmanību, Mortlok. Tev izdodas ļoti labi.”

“Vai tas tiešām ir nepieciešams?” pārlicies pār galdu, noprasiņa Topoļskis. “Pulkvedis ir spirts un vesels vīrs ar saviem tautiešiem raksturīgu temperamentu. Viņam tikai nedaudz jāatpūšas, nevis jātiek caururbtam kā brendija mucai!” Viņa tonis kļuva skarbāks. “Mums viņš vēl ir vajadzīgs, Koud!”

“Un mans nolūks ir parūpēties par to, lai viņš paliktu mūsu rīcībā, kungs.”

Uz galda noguldītais Ramoss kaut ko nomurmināja. Man izklausījās, ka viņš saka *trece*, kas spāniski nozīmē trīspadsmit.

Viņš nebija tīrasiņu spānis, bet gan Jaunspānijas pilsonis. Un viņš ir bijis karavīrs — tādēļ tāda dienesta pakāpe —, bet šobrīd neatradās nevienas armijas vai karaļa pakļautībā un sniedza algotņa pakalpojumus tādiem vīriem kā Topoļskis. Es par viņu zināju ļoti maz, jo Ramoss bija mazrunīgs vīrs, īsts pretstats savam plātīgajam darba devējam. Tomēr šad un tad bijām sarunājušies, parasti klusajos brīžos starp vaktēm, kad varējām sastapties uz klāja un pavērot jūru.

Kādi politiski vai reliģiski sarežģījumi — visdrīzāk abi reizē — bija piespieduši viņu pamest Ameriku? Saliekot kopā biogrāfijas

druskas, ko Ramoss sniedza mūsu kluso domu apmaiņu laikā, neko daudz no tā nebiju sapratis. Nostājies pret tēva gribu, Ramoss bija sācis simpatizēt jezuīta Idalgo vadītajai brīvības kustībai.

“Inkvizīcijas tiesas priekšā stājās cildenāki vīri par mani,” Ramoss bija man atzinies. “Man bija iespēja aizbēgt, bet viņiem ne. Tas nozīmē, ka esmu nevis drosmīgs, bet gan tikai izmanīgs.”

Tagad šis rāmais milzis — Ramoss stāstīja, ka savu augumu un spēku mantojis no kreolu izcelsmes mātes, — gulēja uz mana galda un iedēja ar putām uz lūpām. Priecājos, ka pulkveža seja ir pavērsta pret grīdu, jo, sākot darboties ar trepānu, nebūtu izturējis viņa skatienu.

“*Trece*,” Ramoss murmināja. Tad, pēc brīža: “*Cinco*.”

Lēni, vienmērīgi griezdam rokturi, stingri, bet mierīgi turēju trepānu. Trīsšķautņu urbja gals jau bija iegrauzies kaulā, izgriežot tajā monētas lieluma iedobumu. Mortloks te uzmēta skatu manam darbam, te novērsās, bet trīs pārējie matroži, šķiet, nespēja saņemties paskatīties. Es viņus par to nevainoju — diez vai trepanācija ir ierasta jūrnieka dzīves sastāvdaļa.

“Vai drīkst kādu jautājumu par terminoloģiju?”

Acīs jau kniesa sviedri. Kopš izbraucām no Bergenas, šī bija pirmā reize, kad mana kajīte nešķīta neizturami auksta. Apturēju darbu, atglaudu matus un pastūmu augstāk pensneju.

“Bet, lūdzu, milēdij Kousiva.”

“*La vigilia...*” Ramoss izdvesa arvien trauksmainākā intonācijā. “*La vigilia! La vigilia... de...*”

“Runājot par procedūru, ko veicat.” Milēdija Kousiva joprojām turēja pirkstu galus kopā, viegli pabungājot tos pret lūpām, kad nerunāja. Nodomāju, ka viņai ir nevainojamas lūpas. To pilnīgumu nespētu atdarināt pat Geinsboro ota. “Esmu saskārusies gan ar terminu “trepanācija”, gan “trefinācija”. Vai pieļaujat, ka abas šī vārda formas ir etimoloģiski saistītas?”

Turpināju urbt. “Nevaru apgalvot, ka jebkad būtu šim jautājumam pievērsies.”

“Bet tomēr — vai jūs to pieļautu?”

“Domāju, ka jā.”

Pat pievērsis skatienu urbja asmenim, jutu, kā mana atbilde milēdiju Kousivu ielīkmo. Cepures spalvām nebēdnīgi lēkājot, milēdija palēcās uz priekšu un priecīgi sasita plaukstas, tad atkal salika pirkstus juntiņā.

“Tādā gadījumā jūsu pieņēmums būtu aplams, dakteri Koud! Etimoloģiski abas formas ir diezgan atšķirīgas! Esmu pārsteigta, ka to nezinājat.”

Es turpināju darbu.

“Lūdzu, apgaismojiet mūs, milēdij.”

Ramoss ierunājās: “*Trece... cinco. Trece... cinco! La vigilia de piedra! La vigilia!*”

“Trepanācija cēlusies no vārda *trepanon*, kurš savukārt radies no grieķu *trupanon*, kas nozīmē urbšanas instrumentu. Toties trefinācija jeb *trephine* cēlusies no latīņu valodas, precīzāk, *tre fines* jeb trīs gali. Vēl nav noskaidrots, vai otro terminu izstrādājis Fabrīcijs no Akvapedentes vai Džons Vudols gadsimtu vēlāk.”

Pacēlu skatienu no darba un pamāju. “Paldies, milēdij. Esmu pārliecināts, ka tagad visi esam kļuvuši daudz gudrāki.”

“Štrunts ar visu gudrību!” teica Topoļskis un pieliecās ļoti tuvu urbuma vietai. Krievs bija tukls vīrs vecumā ap četrdesmit ar apaļu vēderu un platu ķeruba seju, ko ieskāva blīvs bārda, bakeņu un matu oreols. Viņam bija dzirkstošs, pētīgs, nebēdnīgs skatiens, kas lika domāt par labestīgu temperamentu, tomēr tā šim cilvēkam diemžēl pietrūka. “Vai viņš izdzīvos? Mums šis spēkavīrs ir nepieciešams, Koud! Bez viņa mūsu ekspedīcija nevar turpināties! Varbūt viņš nav skolots vīrs, un viņa manieres ir izteikti raksturīgas Jaunajai, nevis Vecajai

pasaulei, bet kurš no mums labāk par pulkvedi saprot, kā pielietot šaujampulveri?”

“Pilnībā piekrītu,” teicu. “Un, ja vērtējat viņu tik augstu, kā apgalvojat, lūdzu atturēties piesārņot brūci ar siekalām.”

Topoļskis krieviski mani nolamāja, viņa lūpas bija paslēptas aiz sejas apmatojuma izvirduma, kas bija tikpat apjomīgs un kupls, cik Ramosa bārda — kārtīga un kopta. Topoļska mati spīdēja un viegli smaržoja pēc aromātiskām eļļām. Kaut cik atguvis savu ierasto stāju, viņš turpināja: “Jūsu reputācija ir apmierinoša, Koud. Es tikai ceru, ka šī nav tā reize, kad uzliksiet tai bargu pārbaudījumu.”

“Kungs, pēc manas pieredzes — nopietni nelaimes gadījumi reti notiek izdevīgos brīžos.” Pēkšņi jutu, ka trepāna pretestība samazinās, jo biju izurbis cauri pēdējai plānajai kaula kārtīnai. Gara acīm redzēju ainu, kā urbja gals caurdur ledus kārtu, iegrimstot tumšajos ūdeņos zem tā. Ledus kā kauls, ūdens kā cietais smadzeņu apvalks un smadzenes. “Esam cauri. Kungs, vai neiebilstat palīdzēt? Lūdzams, padosiet mazo instrumentu, kas atgādina cukura karotīti? Man jāizceļ kaula fragments. Ja mums būtu vairāk laika, es būtu mēģinājis veidot osteoplastisko atveri, bet...” Pārtraucis sakāmo, noliku trepānu un satvēru Topoļska padoto instrumentu. Man par milzīgu atvieglojumu, monētas lieluma kaula plāksnīte atdalījās viegli, un tai nekavējoties sekoja biezu, lipīgu asiņu straume, kas radusies smagas epidurālas hematomas rezultātā.

“Dakter, izskatās pēc aveņu ievārijuma!” Mortloks sajūsmināts izsaucās.

Uzsmaidīju viņam. “Bet šis, iespējams, nebūtu tik gards pat ar tavas mātes labāko maizi un sviestu.” Mirkli vēroju Ramosu, līdz biju pārliecinājies, ka viņa ciešanas ir mazinātas. “Tām ir jānostrādā,” paziņoju. “Katrā gadījumā tas ir viss, ko varu iesākt. Ielaušanās zem cietā smadzeņu apvalka viņu nogalinātu. Kungi, medicīna ir darījusi visu, ko spēj, — tagad Ramosa liktenis ir viņa paša un viņa dieva rokās.”

“Viņa dieva,” nicīgi nopurpināja Topoškis. “Vai spējat iztēloties tik prastu dievību? Pa pusei katoļu murgs, pa pusei kaut kāda inku mežonība, ko viņš mantojis no mātes.” Ap acīm un muti ievilkās smieklu rievīņas, kas sejā parādījās ikreiz, kad viņš bija apmierināts ar paša izteiktajiem novērojumiem. “Es pat pieļauju, ka labāk iztikt bez dieva!”

Asiņu straume saruka. Nedomāju, ka asiņošana galvaskausā turpinās, lai gan, visticamāk, paies vairākas stundas vai dienas, līdz būsim pārliecināti par to, ka viņš izdzīvos. Vēl vairāk laika paies, līdz sapratīsim, vai Ramoss pilnībā atkopsies. Nejutos pārāk optimistisks, jo biju savām acīm redzējis, kā arī lasījis par smadzeņu satricinājuma un citu smadzeņu kaitu ilgtermiņa ietekmi uz kopumā veselīgiem vīriem. Viņam paveiksies, ja pēc šodienas būs ieguvis tikai fiziskas rētas.

“Vai jūs spraudisiet kaula gabalu atpakaļ viņa galvā, dakter?”

“Nē, Mortlok, tā varētu rasties infekcija. Bet es centos urbt pēc iespējas mazāku caurumu. Kad būšu pārliecināts, ka spiediens ir mazinājies, es brūci aizšūšu.” Pēkšņi prātā uzplaiksnīja netīkamas ainas no mana uzmācīgā sapņa — akmens eja, apmetnis ar kapuci man plecos, paša seja pārvērtusies tukša galvaskausa vieplī. Saviebies no tā atbrīvojos, kā cilvēks atbrīvojas no nelāgas pēcgāršas. “Domāju, ka pulkvedis uzskatīs — šodien izdzīvojot, viņam ir paveicies, pat ja nāksies samierināties ar jutīgu punktu pakausī.”

“Apsveicams panākums,” ierunājās milēdija Kousiva. Viņa no galvas līdz kājām bija tērpusies dzeltenās drānās, un galvu sedza cepurīte šaurām malām, kas lielākoties veidota no dzeltenām spalvām. “Varbūt par mūsu provinces medicīnas skolām tomēr ir sakāms kas labs.”

“Noteikti nodošu jūsu atzinību saviem pasniedzējiem Plimutā. Paldies arī par etimoloģijas mācībstundu, kas nebūtu varējusi nākt vēl piemērotākā brīdī. Vai pateicu pareizi? Dažkārt aizmirstu, kura saistīta ar vārdiem, bet kura — ar kukaiņiem.”

Viņa aizbildnieciski pasmaidīja. “Šoreiz esat izteicies pareizi.”

“Es tik un tā domāju, ka pēc īsas atpūtas viņš būtu spējis turpināt darbu,” Topoļskis sūkstījās, mezdams acis uz nu jau mierīgi guļošo augumu uz mana galda. Ramoss joprojām murmināja, bet tagad vārdi izskanēja miegaini un bez satraukuma. “*Trece... cinco. La vigilia de piedra.*”

“Bez šīs iejaukšanās viņš stundas laikā būtu miris, kungs. Tagad viņam ir iespēja izķepuroties.”

“Labi. Tādā gadījumā, ja esat pabeidzis savu velnišķīgo urbšanu, vai varu lūgt kapteini atsākt mūsu ceļu uz ziemeļiem?”

“Ietekmēt ekspedīcijas prioritāti ne tuvu nav manos spēkos, kungs. Vai drīkstu jautāt — cik dziļi ledus ūdeņos kuģosim, līdz jūs atteiksieties no sava mērķa?”

“Raizējieties par tinktūrām, dakter. Atklājumus atstājiet cilvēkiem, kuriem tam pietiek iztēles.”

“Ar vislielāko prieku.”

Topoļskis un milēdija Kousiva izgāja no kajītes. Pateicu matrožiem, ka viņu palīdzība ir bijusi neaizstājama, bet tagad viņi drīkst brīvi pievērsties saviem pienākumiem. Tā kā “Dēmetra” drīz noteikti atsāks grozīties un likumot ziemeļu virzienā, pieņēmu, ka viņiem būs jāpieliek roka uz klāja, asistējot lielajā, saskaņotajā virvju un buraudekla dejā, kas ļāva mums tikt uz priekšu.

Kad pārējie trīs bija aizgājuši, Mortloks vēl uzkavējās.

“Šobrīd esmu brīvs, dakter, tāpēc, ja gribat, lai kāds pasēž pie pulkveža un pieskata viņu, es ar lielāko prieku to izdarīšu.”

“Tas ir ļoti laipni, Mortlok.”

Viņa skatiens palika pie rāmā milža, kas joprojām bija piesiets pie galda. “Viņš ir kluss un domīgs puisis, vai ne? Sākumā vīri melsa, ka viņš ir augstprātīgs, it kā būtu labāks par mums, pārējiem. Varbūtīn tā ir. Bet man rādās, ka no Topoļska kunga ļaudīm viņš man patik vislabāk.”

“Neapgalvošu, ka šajā ziņā mūsu viedokļi nesakrīt.”

Mortloks savilka muti pussmaidā. “Vai tā jūs man piekřitat, dakter, bet gluži nevarat to pateikt tieši?”

Tīridams un nolikdams trepāna detaļas glabāšanai, apdomāju atbildi.

“Tev ir taisnība, kā teiktu milēdija Kousiva. Vai tagad palīdzēsi pulkvedi pagriezt? Domāju, guļus uz muguras viņam būs ērtāk.”

Pēc tam kad bija man palīdzējis, Mortloks pa koka grīdu piebīdīja vienu no maniem krēsliem tuvāk un, uzaicinājumu nesagaidījis, gurdi tajā apsēdās. Viņš bija apmēram mana vecuma un auguma. Ar to gan visas būtiskākās līdzības beidzās. Mortloks bija drukns rudmatains jorkšīrietis, bet es biju cēlies no Kornvolas ogļračiem, slaidiem kā medību dzinēsuņi. Mortloks bija gājis jūrā no zēna kājas un piedzīvojis kaujas, sacelšanos pret kapteini, pēršanu, kuģa katastrofu un — pa divi lāgi — cingu. Kopš uzkāpšanas uz klāja mani piemeklējusi tikai mokoša jūrasslimība un teju nepārtraukta, ļauna nenovēršamas katastrofas priekšnojauta. Manā prātā katrs kuģa čiksts un vaids bija priekšvēstnesis tā iziršanai no ķīļa līdz pat pakaļgalam. Es nebiju radīts dzīvei jūrā, un visi vīri to vairāk vai mazāk zināja. Tomēr, atšķirībā no pārējiem, Mortloks šķietami nenosodīja mani par šo trūkumu.

“Dakter, kas attiecas uz lēdiju — un es negribu izteikties nevietā —, viņa ir nedaudz tāda kā pakaļa, ne?”

“Pakaļa, Mortlok?”

“Atvainojos par izteicienu.”

“Tas nekas. Un, taisnību sakot, neredzu iemeslu apstrīdēt tavu novērojumu.”

Mortloks atlaidās krēslā. “Kāpēc viņa jums visu laiku piesienas?”

“Es domāju, ka tā ir tikai tāda maniere, Mortlok. Manuprāt, viņa ir audzināta uzskatīt, ka atrodas zemāku būtnu sabiedrībā. Bez šaubām, dzīve viņas apbrīnojamo pašvērtējumu apstiprinājusi uz katra

soļa — no šūpuļa līdz pat koledžai. Viņai nav bijis ne mazākā iemesla novērsties no šiem maldiem. Varbūt tajos pat ir kāds patiesības grauds. Nešaubos, ka viņa ir intelīgenta un labi izglītota.”

“Es vispār negāju skolā.”

“Lūk, pierādījums, ka man ir taisnība. Vispār neskolots, ja neskaita pieticīgo izglītību, ko esi saņēmis jūrā, tu esi izrādījies daudz patīkamāks ceļabiedrs, nekā milēdija Kousiva jebkad būs. Skaidrs, ka esi mazāk tīkams acij, ne bez trūkumiem, kā arī neizturies tik tracinoši...” Aprāvu domu un pietvīcis viņu uzlūkoju. “Bet mums jābūt pielaidīgiem. Topoška kungs pašrocīgi izvēlējās savus ekspedīcijas biedrus, un mums jācenšas novērtēt katru no viņiem.”

Mortloks atgāzās krēslā, pasniedzās pie plaukta un sāka pāršķirstīt papīra lapas, ko biju tajā pārkrāvis no galda.

“Vai pirms kāpšanas uz klāja viņu pazināt?”

“Kā viņa neatlaidīgi cenšas man atgādināt, esmu provinces ārsts no valsts rietumiem, bet milēdija Kousiva apgrozās ietekmīgā intelīgences un akadēmiķu lokā Londonā. Esmu informēts, ka viņa vienlīdz labi satiek gan ar tādiem cilvēkiem kā Bairons, gan ar tādiem kā Deivijs. Nebūs melots, ja teikšu, ka mūsu sfēras īpaši nepārklājas.”

“Vispirms loki, tad sfēras. Izlemiet, kā tad īsti ir, dakter!” Viņš pakasīja raupjo ādu uz skausta. “Es tik nesaprotu, kāpēc viņa visu laiku jūs baksta. It kā iepriekšējā dzīvē jūs būtu šo apvainojis!”

“Es arī to nesaprotu, Mortlok,” gurdi noteicu. “Varu tikai pieņemt, ka milēdija Kousiva par savu misiju uzskata šad un tad uzlabot kāda cita dvēseli. Ar nožēlu jāsaka, ka šīs ekspedīcijas laikā par tāda neapšaubāma altruisma upuri esmu kritis es. Bet nu jau būs gana runāts par mūsu apgrūtināšo etimoloģi.” Neapmierināts noskatījies, kā Mortloks turpina pārcilāt manus papīrus. “Varu kā palīdzēt, vai arī dod priekšroku rakņāties manos rakstu darbos patstāvīgi?”

“Nē, būs jau labi, dokter. Redziet, es tikai cerēju tikt tālāk par pārējiem.”

Pats vien biju vainīgs. Kad Mortloks atnāca pie manis ar sastru-tojušu zobu, biju ļāvis viņam izjautāt sevi par to, cik tālu esmu ticis ar manuskriptu, un beigās pat ļāvu viņam iemest aci pāris nākamajās nodaļās un uzklusīju viņa viedokli par dažiem sarežģījumiem sižetā. Tādējādi biju novērsis viņa domas no procedūras. Bet Mortloks, būdams atvērta, uzticības pilna dvēsele, bija to uztvēris kā tūlītējas tiesības uzskatīt manus papīrus par savējiem.

“Mums var nākties likt šim stāstam punktu.”

Mortloks pacēla acis tik satricēts, it kā nupat būtu izlasījis savu nāves spriedumu. “Jūs nedrīkstat to darīt, dokteri Koud! Sāksies... nu, es neteikšu, ka dumpis, jo tas ir nelāgs vārds uz jebkura kuģa, pat uz tāda kapera kā “Dēmetra”, bet, ja matroži nedzirdēs, kas notiek tālāk, viņi būs neapmierā!”

“Tu gribi teikt — neapmierināti. Bet matroži taču nav dzirdējuši nevienu tā fragmentu. Tu vienīgais no viņiem esi sēdējis pie kapteiņa galda.”

Mortloks pakasīja sarūkošo pampumu uz vaiga. “Tā gluži nav taisnība. Ceru, jūs neiebildīsiet, ka esmu centies šo un to iegaumēt, vismaz cik spēju, un tad lejā, apakšējos klājos, pārstāstu to vēlreiz.” Viņš nemierīgi knosījās krēslā kā pie direktora izsaukts skolaspuika. “Es neko sliktu negribēju; daudzi no vīriem lejā neprot ne lasīt, ne rakstīt, un stāsts novērš viņu domas. Mēģināju viņiem lasīt “Gulivera ceļojumus”, bet šie teica, ka jūsu stāsts viņiem patīk labāk, tāpēc paliku pie tā.”

“Skaidrs.” Dažas sekundes klusēju, un nevarētu teikt, ka savā ziņā ļaunīgi nepatīksminājos par Mortloka uztraukumu. “Saki, viņiem tas šķiet interesants?”

“O, jā!” Mortloks dedzīgi paliecās uz priekšu. “It sevišķi tā daļa par kuģi ar tvaiku vēderā!”

“Ar tvaiku darbināms kuģis ir vairāk nekā loģisks nākamais solis šībrīža attīstības ceļā.”

“Un tas, uz kurieni vīri kuģo, — dakter, jūs nevarat nepateikt, kur šie brauc!”

“Ja vien šis jautājums būtu atrisināts manā prātā, Mortlok. Baidos, ka tā gluži nav. Kad nolasu kādu fragmentu kapteiņa viesībās, paša sacerētais sižets reti ir ticis par nodaļu vai divām tālāk.” Norādīju uz pāriem viņa rokās. “Lūk, kur sarežģījums. Starp mums runājot, nespēju izšķirties par tālāko stāsta virzienu.”

Mortloks pievērsās manuskripta sākumam. Viņš ar pirkstu vilka gar rindiņu lappuses augšpusē.

“Akmens...” viņš saminstinājās, “virgīlija?”

“Virgīlija,” palaboju viņu. “Akmens virgīlija”. Beidzot izlēmu par labu šādam nosaukumam.”

Mortloks turpināja lasīt. “Akmens virgīlija” jeb “Ledū kaltais Cietoksnis”. Doktora Saivasa Kouda romāns.” Viņš atzinīgi pamāja ar galvu. “Skan labi, jā gan!”

Mums blakus Ramoss nomurmināja: “*La vigilia de piedra.*”

“Viņš piekrit!” Mortloks iesmējies teica. “Kad viņā urbāt, es jau prātoju, ko viņš tur runā. Izrādās — tas ir jūsu grāmatas nosaukums spāņu valodā, vai ne?”

Pamāju, lai gan jutos neomulīgi.

“Tev ir labs ķēriens uz valodām.”

“Laikam jau tas nāk līdz ar jūrnieka dzīvi. Esmu dzirdējis visas mēles zem šīs saules. Varu arī pusē no tām sulīgi nolaupīties.” Viņš savāca manuskripta lappuses un atlika tās atpakaļ plauktā. “Nu ko, teicu, ka pieskatīšu viņu, ja gribat. Bez jokiem. Apsolu, ka nebāzīšu degunu nodaļās, ko neesat mums nolasījis.” Viņš atklāti piebilda: “Bet jums tās jāturpina. Ja ne mūsu, pārējo, tad vismaz vīru dēļ. Šie uzvilks mani pie

kāķa, ja likŗu atgriezties pie nolāpītajiem “Gulivera ceļojumiem”, bet par “Robinsonu Krūzo” nemaz nerunāsim.”

“Es... centīŗos.” Iekŗēji pasmaidīju, un nevarētu teikt, ka neĵutos glaimots, ka vīri apakŗējos klājos — lai cik nenoslīpēta viņu gaume — deva priekŗroku manam sacerējumam, nevis Svifta un Defo darbiem. “Tiesa, jums jāsaprot, ka prioritāte vienmēr būs mani ārstā pienākumi.”

Mortloks ar labestību uzlūkoja atkal noklusuŗo Ramosu. “Kapteinis Vannijs saka, ka esam laimīgs kuŗis. Man ųēl, ka tā izgāja pulkvedim, bet vienīgā nelaime šajā ceļā mūs jau ir piemeklējusi. Pieminiet manus vārdus!”

“Tā kā esi inteligēnts cilvēks, Mortlok, tava māņticība ir diezgan noŗēļojama.”

“Baidos, ka arī tā nāķ līdz ar jūrnieka dzīvi,” viņŗ bez kautrēŗanāŗ atbildēja. “Ja paliksiet jūrā pietiekami ilgi, jūs to saprātīsiet.”

“Ļoti ųaubos, ka mana karjera jūrā ievilksies,” atbildēja.